

הככר אינו אסור ממש הואיל ולא כינסו, אלא יש בו מצוה בעלמא לגוררו. ועל כרחך, הא דקתני בברייתא דדם מהלכי שתיים אסור היינו בכינסו, ואם כן דם דגים דמותר, הוא אפילו בכינסו. וקשיא לרב?

ומתריצין: **אלא לעולם כי תניא ההיא מתניתא** דקתני דם דגים מותר אפילו לכתחלה אפילו בכינסו, וכגון **דאית ביה בתוך הדם קשקשים** מהדגים, שעל ידי כן ניכר שדם זה הוא של דגים ואין חשש שיבאו להתיר גם דם בהמה. **וכי קאמר רב דאסור כגון דלית ביה קשקשים**, שאין ניכר

עליו איזה דם הוא, ולכן הוא אסור⁽¹⁸⁾.

אמר רב ששת: דם מהלכי שתיים אפילו מצות "פרוש", מצות פרישה בעלמא, אין בו.

מיתיבוי: תניא: דם הטחול, דם חלב, דם הכליות, דם איברים, הרי אלו בלא תעשה. דם מהלכי שתיים, דם שרצים ורמשים, אסור ואין חייבין עליו. הרי שדם מהלכי שתיים יש בו איסור?

ומתריצין: **כי תניא דאסור — כגון דפירש כב-א**

לפי טעם זה. ויש לעיין לענין מציצה שלאחר המילה, אם מותר לו לבלוע, והוא לכאורה תלוי בטעמים הנ"ל.

18. רש"י מבאר, שיש מן הקשקשים של הדג בתוך דם, ועל ידי זה יש היכר לאחרים, שהוא דם דגים, ולא דם בהמה.

ובחידושי הגרע"ק איגר כתב לדון, האם יכול הוא לכתחילה ליתן קשקשים לתוך הדם כדי להתירו, או שדוקא כאשר הם נמצאים בו מאליהם, בזה לא נאסר הדם. ורצה לפשוט נידון זה, ממה שלמדנו בברייתא, שדם מהלכי שתיים אסור, ומבואר בגמרא, שבזה אין את ההיתר של קשקשים, ומפני זה סתמה הברייתא לאיסור. ולכאורה יקשה, מדוע לא נזכר היתר זה גם בדם האדם, דהיינו, על ידי שיתן קשקשים לתוך דם האדם כדי להתירם? אלא בהכרח, שאין היתר זה קיים אלא כשהם נמצאים בו מעצמם. אולם כתב, שמלשון הרמ"א [יו"ד פז ג] נראה, שגם כאשר נתן בעצמו קשקשים לדם דגים, הרי הם מותרים. [ואולי יש לומר לפי דעת הרמ"א, שהיתר זה דקשקשים, אינו שייך אלא בדם דגים, שהאמת היא, שהדם הוא דם דגים, מה שאין כן

אולם התוס' כאן כתבו, שטעם ההיתר בכליעת הדם שבין השיניים הוא, משום, שגם דם של בהמה אינו אסור אלא כשפירש ממנה, אבל כל זמן שלא פירש ממנה הדם, אינו אסור אפילו מדרבנן, ולכן גם בדם אדם לא אסרו כל זמן שלא פירש. וכדבריהם כתב גם כן הרמב"ם [שם]. ועיין לשון הגמרא לקמן, "כי תניא אסור, בדפירש".

ולפי דעתם נראה, שגדר האיסור בדם האדם, אינו משום מראית העין, אלא שחז"ל גזרו בזה משום דם בהמה וחיה, ולכן לא שייך להחמיר בזה יותר מדם בהמה עצמה. והתוס' נתנו טעם נוסף להיתר זה, שמאחר וניכר לאנשים שהדם בא מן האדם עצמו, אין מקום לאסור משום מראית העין, שודאי לא יסברו שהוא דם בהמה וחיה. והנפקא מינה בין שלשה טעמים אלו הוא, לענין דם המטפטף מידו, שלפי טעמו של רש"י, הרי זה אסור לבלועו, שהרי הדבר ודאי ניכר לאחרים, ולפי טעם הרמב"ם גם כן יש לאסור בזה, מאחר שהדם טיפטף ופירש כבר מידו, אבל לפי הטעם השני של התוס', יהיה מותר גם בזה, שהרי ניכר הדבר שבולע דמו של עצמו. וכן מפורש בדברי התוס' להיתר,

הדין הוא מקל וחומר יש ללמוד שהוא אסור: **מה בהמה טמאה, שהקלת במגעה** שלעולם אינה מטמאה בחייה, שאין בה זיבות ונדות, בכל זאת החמרת בחלבה שאסור באכילה — **מהלכי שתיים, שהחמרת במגעו, שהאשה מטמאה בנדה וזבה, אינו דין שתחמיר בחלבו?** (19)

תלמוד לומר "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל". ודרשינן: זה — **טמא** הוא וחלבו [שמגמל

הדם מגוף האדם. **כי קאמר רב ששת דמותר — בדלא פירש.**

כדתניא: דם שעל גבי ככר — גוררו ואוכלו. דם של בין השניים — **מוציץ ובוטע ואינו הוישע.**

איבא דמתני לה להא דרב ששת על ברייתא הדא.

דתניא: יכול יהא חלב מהלכי שתיים חלב אשה האוכלו עובר בלאו?

דג טמא, אין בו, ודוקא לענין דם שרצים, למדנו לעיל, שלוקין עליו משום איסור שרצים, כבשרו. וכן הוא מבואר בדברי הרמב"ם שם, שאיסור דם דגים טמאים הוא כחלב בהמה טמאה, שגדר איסורו משום יוצא מן הטמא, ועל כן אין בו מלקות אלא איסור עשה.

אלא שכתב שם, שחילוק זה באמת צריך ביאור. שהרי לעיל [ד ב] למדנו, שהמקור לאסור דם שרצים כבשרם הוא, מן הפסוק "כל חלב וכל דם", שמזה נדרש, שכל מין שאין דמו אסור באיסור דם, יש בדמו איסור משום טמא, ולכן, בשרצים שאין בהם איסור דם, יש בדמם איסור משום שרצים, כבשרם, ואם כן לכאורה היה הדין נותן, שגם בדגים, שאין בהם איסור משום דם, יהיה בהם איסור משום טמא, וצ"ע. וקושיא זו הקשה הרמב"ם [שמיני] על הרמב"ם, האוסר בשר אדם באיסור עשה, וכמו שיבואר בהערה הבאה אי"ה, שלדבריו, גם דם האדם יהיה אסור כבשרו, שהרי אין דמו אסור משום דם, ואם כן הרי הוא כדם שרצים, שדינם כבשר מן הטעם הזה.

19. נחלקו הראשונים בדין בשר האדם, ויש בזה שלש שיטות. א. דעת הרמב"ם [מאכ"א ב ג], שבשר

בדם האדם, שהקשקשים באים רק לאחוז את עיני האנשים, שיהיו סבורים שהוא דם דגים]. ונסתפק התוס' יום טוב, האם דם חגבים שכינסו גם כן נאסר, באופן שאין בו קשקשים, או לא. והפרי חדש [יו"ד סו יד] נקט בפשיטות, שדינו שוה לדם דגים. וכתב הערוך לנר לדקדק כן מלשון משנתנו, "דם חגבים וכו' אין חייבים עליו", ומשמע מכך, שאיסור על כל פנים יש בו, וכמו שדקדקו התוס' [כ ב] לענין דם דגים.

אבל מדברי הרמב"ם [מאכ"א ו א] מבואר שפירש תירוץ הגמרא באופן אחר, שבאמת בדגים טהורים, אין איסור כלל אפילו מדרבנן, וכל דברי רב, האוסר דם דגים, נאמרו דוקא בדג טמא [והוא הדין לחגב טמא, כמבואר בהרמב"ם], וזהו חילוק הגמרא בין "אית ביה קשקשים", שהוא דג טהור, ובין "לית ביה קשקשים", שהוא מין דג טמא. ועיי"ש בהשגת הראב"ד. וכתב הלחם משנה, שלפי זה, ודאי אין צורך להעמיד את דברי רב, דוקא בכינסו. שהרי בכל ענין יש בו איסור משום דג טמא.

ובאבי עזרי [מלכים ט ז] כתב, שלפי פירוש זה, נוכל לדקדק מדברי הגמרא, שדם, אין בו דיני בשר, ולכן נקט רב לשון "אסור", שמשמעותו, שאמנם יש בו איסור משום יוצא מן הטמא, אבל על כל פנים, חיוב מלקות, משום

יכול **אוציא את החלב** לפי שאין איסורו שזה ככל, שרק בבהמה טמאה הוא אסור, ואילו חלב בהמה טהורה מותר, ולכן מותר גם באשה. **ולא אוציא הדם** של מהלכי שתיים שהרי הוא שזה ככל, שכל דם מבהמה

ילפינן בבכורות ו, ב לאסור חלב בהמה טמאה, רבינו גרשום]. **ואין חלב מהלכי שתיים טמא, אלא טהור**, שהוא מותר באכילה.

הדרשה ד"זה", היינו סבורים, שגם בשר האדם אסור מן התורה, מכח הקל וחומר שמבהמה טמאה [וכמו שכתב הרא"ה הנ"ל], ולכן היה מקום לאסור גם חלבה משום יוצא, אבל כשלמדנו מ"זה", שחלבו ודמו מותרים, למדנו גם כן מדרשה זו, שבשרו מותר.

[ואולי יש ליישב עוד לפי דעת הריטב"א הנ"ל, שנוהג איסור אבר מן החי באדם, והרי בבכורות [ו] למדנו, שמעיקר הדין היינו אוסרים חלב טהורה משום יוצא מן החי, אלא שחידוש הוא שחידשה תורה להתיירו, ומשום כך הוצרכנו לדרוש מן הפסוק איסור בחלב בהמה טמאה. ולפי זה יש לומר, שחלב בהמה טמאה, יש בו באמת גם כן משום יוצא מן החי, מלבד איסור יוצא מן הטמא שיש בו, ומעתה, גם חלב מהלכי שתיים, לולא הדרשה ד"זה", היינו אוסרים מדין יוצא מן החי, מכח הקל וחומר שבברייתא, אף על פי שבשרו מותר מן התורה, שהרי יוצא הוא מן החי. ועיין יו"ד [פא ה ובביאור הגר"א יח].

והראב"ד והרמב"ן הקשו לדעת הרמב"ם, שהרי דם מהלכי שתיים, וכן חלבו, מותרים אפילו מדברי סופרים [ורק באופנים מסויימים נאסרו, וכמו שלמדנו לעיל לענין דם, ובכתובות [ס] לענין חלב, עיי"ש], ואילו היה בשרו אסור, היה הדין נותן שיהיו דמו וחלבו גם כן אסורים משום יוצא מן הטמא.

והמגיד משנה תירץ, שבאמת גזירת הכתוב היא להתיירם, וכמו שנדרש בגמרא מ"זה", והוסיף המגיד משנה ליתן טעם להיתר זה, שמאחר ועיקר מזונו של התינוק הוא חלב, ולמדנו בנדה [ט], שהחלב, מתחילת יצירתו הוא

האדם אסור באיסור עשה, שהרי נאמר, "זאת החיה אשר תאכלו", ומזה נדרש, אבל שאר בעלי חיים לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה, עשה. וכן נפסק בשו"ע [יו"ד עט א].

ב. דעת הרא"ה והריטב"א [כתובות ס], שבשר האדם אסור בלאו, שהרי יש ללמדו בקל וחומר מבשר בהמה טמאה, וכמו שרצינו בגמרא ללמוד חלב האשה מחלב טמאה, ואף על פי שהחלב למעשה מותר, משום הדרשה ד"זה", מכל מקום הבשר נשאר באיסורו, ואמנם אין באיסור זה עונש, שהרי אין מזהירין ואין עונשין מן הדין, על כל פנים איסור לאו יש בזה.

ג. דעת הראב"ד שם והרמב"ן [שמיני], שבשר האדם מותר לגמרי מן התורה [והוסיף הרמב"ן, שזהו דוקא בבשר החי, אבל בשר המת, יש בו איסור הנאה מן התורה, וכמו שלמדנו בע"ז [כט]. ועיין בתוס' כתובות [ס], מה שהביאו מתורת כהנים.

עוד נחלקו הראשונים, האם נוהג באדם איסור אבר מן החי, שהרמב"ם שם כתב שאינו נוהג בו, והמשנה למלך הביא בשם הריטב"א, שאסור משום כן.

וכתב המגיד משנה שם, שמברייתא זו יש משמעות כדעת האוסרים מן התורה, שאילו היה בשר האדם מותר, איך שייך ללמוד מקל וחומר, שחלב האשה יהיה אסור, כמו חלב של טמאה, והרי חלב של טמאה הוא יוצא מן האסור, ולכן אסור הוא גם כן, אבל חלב האשה, הרי הוא יוצא מן הטהור, ואמנם חמור הוא מבהמה, אבל מכל מקום אין כל סיבה וטעם לאסורו. והפרי חדש [עט ו] כתב לדחות ראייה זו, שאמנם לולא

אסור?

תלמוד לומר בסוף הפסוק "טמא הוא לכם". ודרשין: הוא טמא ואין חלב ודם מהלכי שתיים טמא אלא טהור [גירסת רבינו גרשום]⁽²⁰⁾.

ועל זה אמר רב ששת: אפילו מצות פרוש אין בו בחלב מהלכי שתיים.

תנן התם במסכת חולין: חלב — קורעו ומוציא את דמו. ואם בשלו ולא קרעו אינו עובר עליו, על אכילת דמו.

אמר רבי זירא אמר רב: לא שנו שאינו עובר עליו אלא בלב עוף, הואיל ואין בו כזית דם⁽²¹⁾. אבל לב בהמה, דיש בו כזית דם, אסור, וחייבין עליו כרת!⁽²²⁾

דם, ואחר כך נעכר ונעשה חלב, ואם כן אין ראוי שיהיה עיקר גידולו של האדם על ידי דבר איסור, ומפני זה לא אסרתו תורה.

20. התוס' בכתובות [ס] כתבו, שברייאת זו, הלומדת היתר דם האדם, מ"זה", חולקת עם הברייאת שלמדנו בתחילת הפרק, הדורשת מכלל ופרט וכלל. והגר"א [י"ד עט ד] כתב ליישב לפי דעת הרמב"ם והרא"ה, שלעיל באנו ללמוד שאין בדמו איסור משום דם, וכאן באנו להתיר את דמו משום איסור יוצא, וכנ"ל, ולכן אפשר גם כן לדרוש היתר החלב והדם מפסוק אחד, הואיל ובשניהם באנו להתיר משום איסור יוצא. ובהגהות הרד"ל העיר, לפי דעת התוס' בסנהדרין [ד], שדם יש בו דין בשר, וכמו שמצאנו לענין טומאת נבילה, שנוהגת גם בדם. ואם כן, לדעת הראשונים האוסרים בשר האדם מן התורה, היה עלינו לאסור גם את דם האדם משום איסור זה. אולם כבר נתבאר לעיל, שלהלכה אנו נוקטים שאין טומאת נבילות נוהגת בדם,

וכמו כן, בדם דגים וחגבים טמאים, אין איסור משום דג וחגב טמא, אלא משום יוצא, וכנ"ל, הרי שאין בדם דין בשר, וכמו שהאריך להוכיח באבי עזרי [מלכים ט י].

21. למדנו מדברי הגמרא אלו, שחיוב דם שיעורו בכזית. וכן פסק הרמב"ם [שם ו א]. והקשו האחרונים, ממה שלמדנו ביבמות [קיד],

שלענין דם אינו מתחייב עד שיהיה רביעית. והרש"ש שם כתב ליישב, על פי דברי התוס' בזבחים [קט א ד"ה עולה], שכאשר שותה דם או שאר משקין בפני עצמם, שיעורם ברביעית, אבל כששורה פתו במשקין ואוכלו, מאחר שהוא דרך אכילה, שיעורו בכזית, וכאן שאוכל הדם עם חלב [שלא קרעו], שהוא דרך אכילה, שיעורו בכזית.

עוד כתב הרש"ש ליישב, על פי מה שלמדנו בשבת [עז], ששיעור דם נבילות לטומאה [לדעת בית הלל], הוא ברביעית, משום שכאשר יהיה נקרש הדם, יהיה בו שיעור כזית. ואם כן יש לומר, ששני השיעורים שנאמרו בדם, הם דבר אחד, שרביעית הוא השיעור בדם צלול, וכזית הוא השיעור בדם לאחר שיקרוש.

ובאפיקי ים [ב יג] השיג על תירוצו השני, ממה שכתב הרמב"ם [שגגות ו ז], שחלב ודם אינם מצטרפים לחייבו בקרבן, הואיל והם שני שמות איסור חלוקים. ובפשטות, דברי הרמב"ם נאמרו גם בדם צלול, ולדעת הרש"ש, ששיעור דם צלול הוא ברביעית, אם כן מטעם זה אינן מצטרפין. שהרי אינם שוים בשיעורם, שהחלב שיעורו בכזית, והדם שיעורו ברביעית [אף על פי שהשיעור רביעית שבו נובע מכך, שכאשר יקרוש יעמוד על כזית], וכמו שכתבו התוס' בסנהדרין [ד א ד"ה מנין], ועיין שם שהאריך בזה. ועיין עוד מנחת חינוך [קמח].

22. התוס' בחולין [קט] כתבו, שאין כונת רב

מיתוכי: תניא: דם הטחול, דם הלב, דם הכליות, דם איברים הרי אלו בלא תעשה. דם מחלכי שתים, דם שקצים ורמשים אסור ואין חייבין עליו. הרי שדם הלב אין בו כרת אלא לא תעשה בלבד [ואפילו כשיש בו כזית שהרי קתני דעובר בלא תעשה]! ומתריצין: כי קתני דאין חייבין עליו כרת על דם הלב היינו דוקא על דם דיליה הבלוע בבשר הלב, שהוא כשאר דם האיברים.

כי קאמר רב שדם לב בהמה חייבין עליו כרת היינו על הדם דאתי ליה מעלמא, הנמצא בתוך חלל הלב, וכדמפרש טעמא לקמן⁽²³⁾.

ומקשינן: אי בדם דיליה, היינו דם אברים ולמה צריך התנא לומר גם דם הלב? ומתריצין: וליטעמיך מי לא קתני דם כליות וקתני דם אברים ותיקשי לך למה קתני דם כליות?

אלא על כרחך צריך לומר דתני דם כליות והדר תני דם אברים, אם כן הכי נמי: תני דם הלב והדר תני דם אברים!

ומבארין: האי דם דאתי מעלמא — מהיכא אתי ליה?

אמר רבי זירא: בשעה שהנשמה יוצאה

מישרף שרף. שהבהמה בנשימתה מושכת הדם מבית השחיטה לתוך חלל הלב והרי הוא דם הנפש ולכן חייבין עליו כרת.

שנינו במשנה: דם שהנשמה יוצאה בו חייבין עליו.

חמשה סוגי דמים יוצאים מהגוף בשעת הקזת הבהמה [או שחיטתה].

א. תחילה יוצא דם שחור, כשהוא שותת בזרם חלש.

ב. לאחר מכן מתחיל לצאת הדם האדום, כשעדיין הוא שותת בלבד.

ג. לאחר מכן מקלח הדם בזרם חזק.

ד. לבסוף, שוב מתמעט הדם, ושותת בלבד.

ה. לאחר כל זה יוצא דם התמצית, שיציאתו היא לאחר מיתה.

איתמר: איזהו "דם הקזה" שהנשמה יוצאה בו?

רבי יוחנן אמר: כל זמן שהוא מקלח. דהיינו, הדם השלישי בלבד. שבשנים הראשונים עדיין לא יצא דם הנפש. וברביעי, כבר יצא הדם שהנשמה תלויה בו [אעפ"י שהבהמה עודנה בחיים!]

פשוטם נראה, שרב מדבר אפילו לאחר שבישלו, ונחלק על הסוגיא דמנחות, ובוה מיושב גם כן פירוש רש"י בחולין שם.

23. כן היא הגירסא בספרים שלנו, ופירוש רש"י, שדם הבא ללב בשעת שחיטה, הרי הוא בכרת, שהוא דם הנפש, אבל הדם של בשר הלב עצמו,

לחייבו כרת, כשבישלו ואכלו אחר כך. שהרי למדנו במנחות [כא], שדם שבישלו אינו עובר עליו מן התורה, אלא כונתו באופן שאכלו קודם הבישול, והשיגו על דברי רש"י שם.

והרמב"ם לא הביא בחיבורו דין זה, שדם שבישלו אינו לוקה עליו, וכתב הערוך לנר, שכנראה מקורו מדברי הגמרא אלו, שלפי

ודייקנין: מאי לאו. אפילו הדם האדום הראשון שלפני הקילוח והאחרון שלאחר הקילוח דשותת הוא, שניהם כדם התמצית דמי! שהרי כל הטעם דממעטינן דם התמצית הוא בגלל שהוא שותת, והרי אלו נמי שותתין, ואם כן אינם בכלל "דם שהנשמה יוצאה בו". תיובתא דריש לקיש דאמר ששניהם בכלל דם שהנשמה יוצאה בו! (25)

ריש לקיש אמר: מטיפה המשהרת ואילך. דהיינו, כל שלשת הדמים, מלבד הראשון השחור, הם דם הנפש ונקמובן מלבד דם התמצית, היוצא לאחר מיתה (24).

מיתבי: תניא: איזהו "דם הקזה" שהנשמה יוצאה בו? כל זמן שמקלה! יצא דם התמצית מכלל דם הקזה, מפני שהוא שותת.

וביאר התבואות שור, שדין זה נובע משיטת רש"י בחולין הנ"ל, שלדעת ריש לקיש, דם הקילוח אינו בכלל דם הנפש, אלא דם השתיתה השחור שלאחריו, וחשש הרמ"א גם לדיעה זו. והוסיף התבואות שור, שהדבר פשוט, שהוא צריך לכסות גם את דם הקילוח עצמו. שהרי לדעת רש"י בסוגינתו, סובר רבי יוחנן, שרק הוא נחשב לדם הנפש, ולא הדם שלאחריו. וכן פסק הרמב"ם [מאכ"א ו ג] בפירוש, ועיי"ש. אולם הלחם משנה [שם] דקדק מלשון הרמב"ם, שאינו סובר בזה כהתוס', אלא כל דם היוצא בשעת שחיטה, הרי הוא נחשב כדם הנפש, אף על פי שאין הנשמה יוצאה בו, וביאר הלחם משנה הטעם, שמאחר והדם יוצא ממקום שנחתכו הסימנים, ששם הוא מקום יציאת נפשה, משום כך הכל חשוב כדם הנפש. ועיין בחזון נחום [מכשירין ו ה].

25. הערוך לנר מבאר, שדם התמצית הוא הדם השותת לאחר מיתה, וכונת הגמרא לדקדק ממה שנקטה הברייתא גדר הפטור כדם התמצית משום שהוא שותת, שמזה נשמע, שהוא הדין לדם השותת קודם יציאת נפשה, שאינו קרוי דם הנפש. ותירצה הגמרא, שהברייתא באה להשמיענו, על דם שותתה השחור, שקודם הקילוח, שאינו בכרת.

דינו כדם האברים, ואין בו כרת. אולם גירסת הרמב"ם היא להיפך, ולכן פסק [מאכ"א ו ג-ד], שדם הבא ללב בשעת שחיטה, הוא בלאו, אבל דם הכנוס בלב, הרי הוא בכרת. [נפשוט הוא, שהרמב"ם מודה בדם של בשר הלב, שאינו אלא בלאו].

24. מדברי רש"י מבואר, שישנם חמש מיני דמים, דם שתיתה שחור, דם שתיתה אדום, דם קילוח, דם שתיתה אדום, ודם התמצית, ולרבי יוחנן חייבים כרת רק על דם הקילוח. אבל לריש לקיש יש חיוב כרת גם על האדום שקודם הקילוח ושלאחריו.

אולם בחולין [לן] פירש רש"י באופן אחר, שישנם ד' מיני דמים, דם שתיתה, דם קילוח אדום, דם שתיתה שחור, ודם התמצית. ורבי יוחנן מחמיר יותר מריש לקיש, ומחייב גם על הקילוח. אבל לריש לקיש חייבים כרת רק על השחור. ויבאר אי"ה עוד מזה בהערה 26.

והתוס' לעיל [כ ב] כתבו, שגם בדם שחיטה נאמר תנאי זה שהנשמה יוצאה בו, כמו לענין דם הקזה. וכתב התבואות שור [כח ל], שלפי דבריהם נמצאו למדים, שמחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש קיימת גם לענין דם שחיטה.

והרמ"א [שם טו] כתב, לענין כיסוי הדם [שמצותו לכסות דם הנפש דוקא], שצריך שיכסה גם את הדם ששותת לאחר גמר הקילוח.

תנא דבי רבי ישמעאל: כתיב "ודם חללים ישתה", ומשמע מכאן שאין הדם קרוי משקה ששותים אותו אלא היוצא לאחר שנעשה חלל, דהיינו לאחר מיתה. פרט לדם קילוח, היוצא בשעת יציאת הנשמה, ואינו קרוי משקה, שאינו מכשיר את הזרעים לקבלת טומאה [זרעים] הוא לישנא דקרא כדכתיב "וכי יותן מים על זרע", שמתיחס לכל אוכל[27].

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: הקיז דם לבהמה, וקיבל דמה בשני כוסות — מהו?

על אכילת הדם של הכוס הראשון דברי הכל חייב כרת, שהרי מעורב בו דם קילוח שלכולי עלמא הוא דם הנפש.

כי תיבעי לי על הכוס האחרון, שיש בו רק דם שלאחר הקילוח, מי מיחייב עליו או לא? אמר ליה רבי זירא: הא פלוגתא דרבי יוחנן

ומתריצין: לא! אלא כונת התנא היא — למעוטי דם המשחיר בלבד, לומר שהוא אינו דם הנפש, אלא דינו כדם התמצית. אבל דם ראשון ואחרון, אף על גב דהוא שותת, היינו דם הנפש! (26)

מיתיבי: תניא: איזהו דם הנפש? כל זמן שמקלח! יצא דם ראשון ואחרון מפני שהוא שותת.

תיובתיה דריש לקיש?!

ומתריצין: אמר לך ריש לקיש: תנאי היא.

דתנאי: איזהו דם הנפש — כל זמן שמקלח, דברי רבי. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: מטיפה המשחרת ואילך.

ואנא סברי כרבי אלעזר ברבי שמעון, וברייתא דלעיל כרבי.

דברי ריש לקיש כפשוטם, שרק הדם שלאחר הקילוח חשוב דם הנפש, ובאמת ריש לקיש אינו סובר כברייתא זו, המחייבת בדם קילוח, אלא כמו רבי אלעזר ברבי שמעון המובא לקמן בגמרא, ועיי"ש.

27. רש"י ותוס' מבארים, ששם "דם חללים", הוא רק על הדם היוצא לאחר מיתה, ומשום כך, כל זמן שהדם מקלח, שהוא נחשב לדם הנפש, אם כן עדיין אינו חשוב כמת, וממילא אינו קרוי "דם חללים", ולכן אינו מכשיר. [ולפי זה, תנא דבי רבי ישמעאל סובר לכאורה כדעת רבי יוחנן, ולכן מיעט רק דם הקילוח. אבל הדם השותת מיד לאחר הקילוח, מכשיר, הואיל והוא כבר נחשב כמת].

והוסיפו התוס', שלענין דם שחיטה הדין הוא

26. בהערה 24 הובאה דעת רש"י בחולין, שלריש לקיש אין חיוב כרת על דם הקילוח. והתוס' שם השיגו עליו, שאם כן עדיין יקשה על ריש לקיש מברייתא זו. שהרי למדנו בפירוש, שדם הקילוח נחשב דם הנפש שיש בו כרת.

ובלב אריה [שם] יישב בטוב טעם שיטת רש"י, שבאמת דברי ריש לקיש יכולים להתפרש בשני פנים, דהיינו, או כפירוש רש"י בחולין, או כפירוש התוס' והרמב"ם, ומעתה, בתחילת הסוגיא, כשהקשינו על ריש לקיש מברייתא זו, היינו מוכרחים לפרש דבריו כפירוש התוס' והרמב"ם, באופן שבדם קילוח יש חיוב כרת לדעת הכל, כדי שלא יקשה עליו מן הברייתא [וכמו שהוכיחו התוס' בחולין, וכו"ל]. אבל לאחר שהביאה הגמרא שנחלקו תנאים במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, שוב אפשר לחזור ולפרש

וריש לקיש היא!

הדם השותת שלאחר דם הקילוח.

דאיתמר: הקיז דם לבהמה, וקיבל דמה בשני כוסות.

שנינו במשנה: רבי יהודה מחייב בדם התמצית.

ריש לקיש אמר: חייב שתי חטאות, שגם על הכוס השני הוא חייב, אעפ"י שיש בו רק מהדם השותת לאחר הקילוח.

אמר רבי אלעזר: מודה רבי יהודה לענין כפרה, שמכפרת זריקת הדם על המזבח, שאם זרק עליו דם התמצית מהקרובן – אין הזריקה כשרה, ואינה מכפרת. שנאמר "כי הדם – הוא בנפש יכפר". ודרשינן: דם שהנפש יוצאה בו רק הוא מכפר, ושאינן הנפש יוצאה בו אינו מכפר.

ורבי יוחנן אמר: אינו חייב אלא חטאת אחת, על הכוס הראשון בלבד, שיש בו דם הקילוח⁽²⁸⁾.

אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא

ואזלו לשיטתייהו, דפליגי לעיל אי חייב על

חללים". שהרי מפורש הוא בסוגיא דפסחים [טז], שדם התמצית אינו מכשיר, אף על פי שהוא בא לאחר מיתה, ועיין בלב אריה [חולין שם] ובחזו"א [מכשירין ז ג]. ועיין עוד בדבר אברהם [ב ט] שהאריך מאד בכל הסוגיא.

להיפך, דהיינו, שדוקא דם היוצא קודם מיתה, הרי הוא מכשיר, שהוא נחשב לדם שחיטה, ונלמד מ"על הארץ תשפכנו כמים" שהוא חשוב משקה. אבל דם התמצית, שהוא היוצא לאחר מיתה, אינו חשוב דם שחיטה ואינו מכשיר, וכמו שלמדנו בפסחים [טז], וישם "דם חללים" גם כן אין בו, שדין "דם חללים" אינו אלא בדם האדם שמת, ולא בדם בהמה שמתה, וכמו שכתבו התוס' בחולין [לה ב ד"ה דם], ועיין שם שנחלקו בזה עם רש"י.

28. רש"י מפרש, שהכוס השני, אין בה אלא מדם השתיתיה שלאחר הקילוח, שבזה נחלקו כבר רבי יוחנן וריש לקיש לעיל, האם יש בזה עונש כרת או לא, ומחלוקת זו, תלויה היא במחלוקת הקודמת.

אבל רש"י בחולין פירש, ש"דם חללים" אינו אלא בדם הנפש, ולא בדם היוצא קודם לכן, ותנא דבי רבי ישמעאל סובר כדעת ריש לקיש, ומכיון שדם הקילוח אינו דם הנפש, משום כך אינו מכשיר.

אולם הרמב"ם [שגגות ו ג] העמיד מחלוקת זו, בהעלם אחד דוקא. אבל אם שתה שתי כוסות אלו בשתי העלמות, הרי הוא חייב שתי חטאות לדעת הכל. ועיין לחם משנה. ובערוך לנר כתב, שלדעת הרמב"ם, אין למחלוקת זו שייכות כלל עם המחלוקת שלמדנו לעיל לענין דם שתיתה, שבאמת בכל כוס וכוס היה דם קילוח, ורבי יוחנן מחייבו חטאת אחת, משום ששתיהם משם אחד הם, וריש לקיש סובר, שהכוסות חשובות הן לחלק לחטאות, כמו שהתמחוין מחלקין לדעת רבי יהושע [לעיל טו].

והרמב"ם [טו"א י ג], כשהביא הדין של תנא דבי רבי ישמעאל, כתב גם כן כדברי התוס', שדם היוצא בחיי הבהמה אינו חשוב משקה להכשיר, ולכן דם קילוח אינו מכשיר, אלא דם השותת, אלא שהרמב"ם כתב דין זה בדם שחיטה, ולא בדם הקזה, ותמהו האחרונים בזה על דבריו, ואין ליישב ולומר, שהרמב"ם אינו סובר כהתוס', לחלק בין דם שחיטה ל"דם

שרבי יהודה מודה לענין כפרה: **דתניא**:
נאמר "איש איש מבית ישראל... אשר יאכל
כל דם... והכרתי אותה מקרב עמה", והיה
צריך לומר "דם". ומה תלמוד לומר "כל
דם"? אלא לפי שנאמר בהמשך הפסוק "כי
הדם הוא כנפש יכפר". אין לי שחייב כרת
אלא על דם קדשים, שהוא דוקא אותו דם
שהנפש יוצאה בו, שרק הוא ראוי לכפר.
אבל דם הולין, ודם התמצית אפילו של
קדשים, שאינו מכפר (כדכתיב "כנפש יכפר"
משמע שדוקא דם הנפש מכפר) — מניין
שחייב עליהם כרת? תלמוד לומר "כל דם",
לרבות גם את אלו לכרת.

וסתם סיפרא מני — רבי יהודה היא! הרי
שרבי יהודה מודה שדם התמצית אינו מכפר.

מתניתין:

רבי עקיבא מחייב על ספק מעילה בהקדש
אשם תלוי. שעל אף שבדרך כלל אין
מביאים אשם תלוי על ספק אלא על דבר
שזדונו כרת, שאם ודאי לו שחטא מביא
חטאת, ואילו מעילה אין בה לא כרת במזיד
ולא חטאת במועל בודאי בשוגג אלא אשם,
מכל מקום חייבין על ספיקה אשם תלוי,

כדילפינן בברייתא בגמרא.

וחכמים פוטרים מאשם תלוי לפי שאין
בודאי מעילה חטאת.

ומודה רבי עקיבא ביחס לתשלום להקדש
שאינו מביא את מעילתו, שאינו צריך
לשלם להקדש את הממון שמעל, הקרן
בתוספת חומש, עד שיתודע לו שוודאי מעל,
ויביא אז עמו אשם מעילות ודאי⁽²⁹⁾.

אמר רבי טרפון: לדברי רבי עקיבא, מה לו
לזה שמביא [כלומר, למה לו להביא] שתי
אשמות, בתחילה אשם תלוי ולכשנודע לו
אשם ודאי? כי בשלמא בכל אשם תלוי הרי
האשם תלוי והחטאת שמביא בסוף כשיוודע
לו אינם קרבן אחד, שהחטאת היא נקבה
והאשם זכר, אבל כאן שהם קרבן אחד למה
יביא פעמיים?

אלא, יביא מעילה וחומשה, הקרן של הממון
שספק לו אם מעל וחומשו, ויביא איל
לאשם בשווי שני סלעים [כדין כל האשמות
שצריך שישוו כן] ויאמר: אם ודאי מעילתי
כלומר אם יודע לי בעתיד שאכן מעלתי,
הרי זו מעילתי, הקרן עם החומש, וזו אשמי.
והאיל יקרב כבר עתה בתור אשם מעילות

כדין כל ספק חיוב דאורייתא, שהוא לחומרא
[וכמו שכתב הר"ן בנדרים ז'] בשם הרמב"ן,
לענין ספק צדקה, שהוא לחומרא, הואיל והוא
נידון של איסורים], ועיי"ש.

ויש להוסיף ולבאר בדבריו, שאף על פי
שכפרת האשם תלויה בתשלומי מעילה, שאם
הביא קרבנו ולא הביא מעילתו, אין מתכפר לו,
וכמו שלמדנו בבבא קמא [קיא], מכל מקום עצם
הנידון של התשלומים, הוא נידון של דיני

29. כתב בשערי יושר [ג כג], שמכאן יש
להוכיח כדעת התוס' בכתובות [ל ב], שהגדר
בתשלומי מעילה, אינו משום כפרה, אלא שהוא
צריך לשלם להקדש את הממון שגזל ממנו.
ומשום כך, כשיש ספק אם מעל, אינו מחוייב
לשלם, וכדין כל ספק ממון שבתורה, שהמוציא
מחבירו עליו הראיה. אבל אילו היה מוטל עליו
חיוב תשלומים זה, כמו שאר מצוות התורה,
ומשום כפרה, היה הדין נותן שיתחייב מספק,

בסכום מועט, שאז כדאי לו להביא עכשיו את מעילתו ובכך הוא מרויח מלהביא שתי אשמות.

אבל במעילה מרובה, הרי **שיבוא לידו ספק מעילה במאה מנה**, וכי לא יפה לו האם לא עדיף לו **שיביא אשם** נוסף בשתי סלעים, כשיודע לו בודאות שמעל, ולא יביא עכשיו **ספק מעילה במאה מנה**. שאם הוא מביא עתה את אשם המעילות [בתנאי] חייב להביא עמו גם את הממון, כי אחרת הוא אינו יוצא ידי חובת האשם, ונמצא מפסיד עתה הרבה.

ומתוך דברי רבי עקיבא אלו משמע, שמודה

ודאי⁽³⁰⁾. **ואם ספק מעלתי**, כלומר, שלעולם אשאר בספק אם מעלתי או לא, הרי **המעות** יהיו **נרבה** לקיץ המזבח והאשם שאני מביא עתה יהא אשם תלוי.

ולפיכך הוא יכול לעשות כן, שהרי מאותו מין שהוא מביא על "הודע", כשנודע לו בודאי שמעל, הוא מביא גם על "לא הודע", כשהוא בספק, שבשניהם מביא איל בן שתי שנים, הלכך יכול להביא עתה קרבן אחד ולעשות תנאי. מה שאין כן בשאר אשם תלוי, שהחטאת והאשם אינם ממיין אחד⁽³¹⁾.

אמר רבי עקיבא: נראין דבריו של רבי טרפון במעילה מעוטה, כשלא מעל אלא

הוא פטור מחיובו, מאחר שהוא המוחזק בממון, מכל מקום יש בכוחו להחליט, שהוא רוצה להתנהג לפי האמת, ולוותר על המוחזקות שלו, ועל ידי זה יהיה מתחייב במעילה, אילו האמת, שחטא מן הקודש.

31. **רש"י בשבת** [עא ב] מפרש, שכאשר עשה ספק איסור כרת, אינו יכול לעשות כן. כלומר, שיביא קרבן ויתנה, שאילו יודע לו שחטא ודאי, יהיה זה לחטאתו, ואם לא יהיה נודע לו, יהיה זה לאשם תלוי, הואיל ודיני קרבנות אלו חלוקים, שהחטאת באה נקיבה, כשבה או שעירה, ואילו אשם בא איל זכר. אבל אשם תלוי ואשם ודאי שוים בכל דיניהם. וכתב בחידושי **חתם סופר** שם, שאף על פי שיש גם חילוק בדין מתנות דמים, שהחטאת ניתנת ד' מתנות למעלה מחוט הסיקרא ובאצבעו של כהן, והאשם תלוי ניתן שתי מתנות שהן ארבע למטה מן החוט ומן הכלי, מכל מקום דינים אלו אינם מעכבים. אבל החילוק שכתב רש"י, הוא מעכב בדיעבד.

אולם המגן אברהם [א יא] הקשה, שמטעם

ממונות, ולכן כשמתעורר ספק בזה, יש לפטרו כדין ספק ממונא של כל התורה. ועיין לעיל [יג ב הערה 43, 45] מענין זה. ועיין עוד ברש"ש כאן ובצפנת פענח [ערכין א א].

30. הקשה בשערי יושר [ה טז], הרי הכלל הוא, שבכל מקום שנתעורר ספק בדיני ממונות, באופן שהולכים אחר המוחזק, אזי נעשה הדבר ע"פ האמת של המוחזק, אפילו אם לפי האמת אין הדבר שלו, ומשום שדין הממונות וזכותם נקבע ע"פ כללי משפטי התורה [וכמו שמבואר בבבא מציעא ו] לענין ספק במעשר בהמה, עיי"ש], ואם כן נמצא, שגם אם לפי האמת מעל, מכל מקום מאחר שאצלנו הוא ספק, הרי חיוב תשלומים זה נפקע ממנו, שהרי הוא המוחזק, ואם כן שוב אינו מחוייב גם כן באשם מעילות, וכמו שכתבו התוס' בפסחים [כט א], שכאשר אינו מחוייב בתשלומי מעילה, אינו מתחייב גם כן באשם, ואיך יכול הוא להתנות ולומר, שאם יהיה נודע לו אחר כך שמעל, הרי הוא מביא עתה את מעילתו ואת אשמו.

והידוש שם, שאמנם מצד משפטי התורה הרי